

ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS LATVIJĀ FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN LATVIA

Elīna Vanaga

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, apine.elina.95@gmail.com, Rēzekne, Latvija

Zinātniskā vadītāja: **Lienīte Litavniece** Dr.oec. docente

Abstract. *The paper deals with foreign direct investment in Latvia. The investigated problem is investments made in the form of an investor in order to acquire a qualifying holding (ownership that represents at least 10% of ordinary shares or voting rights) in a company (direct investment enterprise). These include investments in equity and debt instruments. As the aim of this work, the author proposed researching literature and internet resources on the subject and drawing conclusions and suggestions.*

Keywords: *development, foreign direct investment, investments, reinvested earnings.*

Pētījuma aktualitāte: Liela daļa starptautisko uzņēmumu savas operācijas veic ar ārvalstu tiešo investīciju palīdzību. Jebkuras valsts valdība pielieto dažādus ārvalstu tiešās investīciju regulēšanas instrumentus. Tie var veicināt, var arī ierobežot ārvalstu tiešās investīcijas. Visbiežāk valdības ir nobažījušās, ka starptautisko uzņēmumu globālais raksturs neļaus tām pietiekamā mērā ņemt vērā konkrētās valsts nacionālās intereses. Turklāt daudzu starptautisko uzņēmumu apgrozījums vai peļņa pārsniedz pat samērā lielu valstu iekšzemes kopprodukta apjomu. Līdz ar lielo šādu uzņēmumu ekonomisko potenciālu, tiem ir arī atbilstoša politiskā ietekme.

Pētījuma laika periods: 2000. - 2017. gads.

Pielietotās pētišanas metodes: Monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, dokumentu analīze, zinātniskās dedukcijas metode.

Raksta mērķis ir izpētīt ārvalstu tiešās investīcijas.

Pētījuma objekts: ārvalstu tiešās investīcijas.

Pētījuma priekšmets: ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā.

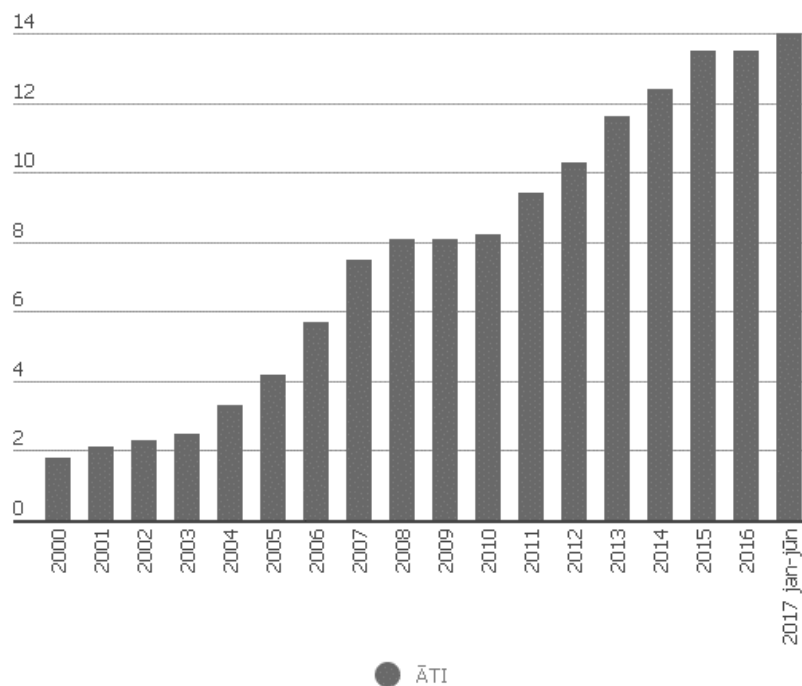
Hipotēze: Latvijā ārējās tirdzniecības investīciju līmenis uz vienu iedzīvotāju nav salīdzinoši liels, zinot ES vidējo un kaimiņvalsts Igaunijas rādītāju.

Lai gan pasauli nesen satricināja vairākas finanšu krīzes, uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā turpināja stabili palielināties. To veicināja labvēlīgā ekonomiskā un investīciju vide valstī - brīva kapitāla plūsma, zema inflācija, stabila nacionālā valūta, ārvalstu un rezidentu investoru vienlīdzīgās tiesības, kā arī citi investīciju veikšanai labvēlīgi faktori.

Saskaņā ar starptautisko terminoloģiju tiešās investīcijas ir vienas valsts rezidenta (tiešā investora) ieguldījumi citas valsts uzņēmumā (tiešo investīciju uzņēmumā), ja rezidenta līdzdalība uzņēmuma pamatkapitālā ir 10% un vairāk. Tātad jebkuri nerezidentu ieguldījumi Latvijā reģistrētos uzņēmumos, ja nerezidentam tajos pieder ne mazāk kā 10% no pamatkapitāla, tiek klasificēti kā ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā. Ārvalstu tiešās investīcijas ietver investīcijas Latvijā reģistrēto uzņēmumu pašu kapitālā, reinvestēto peļņu, kā arī ieguldījumus uzņēmumu citā kapitālā (ilgtermiņa un īstermiņa kredīti, tirdzniecības kredīti un citas savstarpējas saistības un prasības) (*Beņkovskis, 2001.*).

Kopš 2000. gada Latvija ir uzkrājusi ārvalstu tiešās investīcijas 14 miljardu eiro vērtībā, kas ir 54.3% no iekšzemes kopprodukta (1. attēls).

Uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju TOP5 sektori ir finanšu, tirdzniecības, nekustamā īpašuma, apstrādes rūpniecības un lauksaimniecības sektori. Šajās jomās Latvijai vēsturiski ir izveidojušās priekšrocības un zināšanas, kā arī izdevīga ģeogrāfiskā atrašanās vieta un klimats ir bijis veicinošs faktors. TOP5 uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju izcelsmes valstis ir Zviedrija, Krievija, Kipra, Nīderlande un Igaunija. Zviedrijas investīcijas lielākoties ieplūst finanšu sektorā.

Avots: Latvijas Banka

1.attēls. Uzkrātās ārvalstu investīcijas Latvijā, mljrd. eiro (atlikums perioda beigās)

Tiek lēsts, ka daļa no Krievijas naudas Latvijā tiek ieguldīta arī caur tādām valstīm kā, piemēram, Nīderlande un Kipra, kas ierindojas TOP5 ārējo tiešo investīciju izcelsmes valstu sarakstā. Arī investīcijas no Igaunijas lielā mērā nav pašu igauņu līdzekļi, bet Skandināvijas valstu nauda, kas tiek realizēta caur Igaunijā reģistrētiem uzņēmumiem (*Vecgaile, 2017.*).

2016. gadā ārvalstu tiešās investīcijas visbūtiskāk palielinājās tirdzniecībā, transporta un uzglabāšanas sektorā, informācijas un komunikācijas pakalpojumos un būvniecības jomā. Ārvalstu tiešās investīcijas šajos četros sektoros veido ceturto daļu no visām uzkrātajām ārvalstu tiešajām investīcijām. Būtiskāko kopējo ārvalstu tiešo investīciju pieauguma devumu 2016. gadā sekmēja tirdzniecības nozare. To veicināja ārvalstu tiešo investīciju ieplūdes ķīmisko vielu, kā arī metālu, to rūdu un elektrisko mājāsaimniecības ierīču vairumtirdzniecībā. Šīs investīcijas iet roku rokā ar tām preču grupām, kurām 2017. gada pirmajā pusē bijis liels devums eksporta pieaugumā.

Pie pozitīvā vēlētos izcelt arī informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozari. Šajā nozarē 2016. gadā ieplūda 31.2 milj. ārvalstu tiešo investīciju. Iepriekš šāda apjoma ieplūdes bijušas vien pirms astoņiem gadiem. Šāda dinamika iet sazobē ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem par informācijas un komunikācijas pakalpojumu izlaidi, kas jau ilgāk nekā divus gadus priecē ar nepārtraukti labiem rezultātiem, atsevišķos ceturkšņos sasniedzot rādītājus, kādi Latvijā bijuši vairākus gadus atpakaļ. Piemēram, 2016. gadā pieaugums bija 5.6% (iepriekšējos gados vidēji zem 4.0%), bet šogad sešu mēnešu laikā pieaugums bijis 7.7%. Turklāt arī informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozares pakalpojumu eksports pieaug (2017. gada sešos mēnešos - par 13.0% pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu).

Iedvesma ieviest reinvestētās peļņas neaplikšanu ar nodokli lielā mērā gūta no mūsu kaimiņvalsts Igaunijas piemēra un tās secīgajiem ārvalstu tiešo investīciju panākumiem. Igaunijā uzņēmuma ienākuma nodokļa (turpmāk - UIN) nepiemērošana reinvestētajai peļņai tika aizsākta 2000. gadā. Igaunija bija pirmā valsts pasaulē, ieviešot šo konkrēto praksi, kuru nu ir pārņēmusi arī Latvija (*Republic of Estonia Tax and Customs Board*). Ir veikti pētījumi, kuros izvērtēta konkrētās reformas ietekme uz Igaunijas ekonomikas tālāko attīstību. Tajos dominē secinājums, ka nodokļu reforma bijusi labvēlīga ekonomikai, veicinot ārvalstu tiešo investīciju piesaisti un uzlabojot kopējās ekonomikas izaugsmi. Velkot paralēles ar Igaunijas ekonomiku un vadoties pēc esošās ekonomikas situācijas Latvijā, ir daudz līdzību, tāpēc,

domājams, ka arī Latvijā UIN nepiemērošana reinvestētajai peļņai būtu labvēlīga, sekmējot ārvalstu tiešo investīciju pieaugumu. Tiesa, visticamāk, reformas augļi būs vērojami ilgākā, līdz pat trīs līdz četrus gadu periodā. Daļa uzņēmumu, steigšot izņemot dividendes pirms jaunā nodokļu likme stājas spēkā, īstermiņā varētu veicināt uzkrāto ārējās tirdzniecības investīciju samazinājumu.

Tartu Universitātes un Igaunijas Centrālās bankas ekonomisti kopīgā pētījumā rezumēja, ka reforma veicināja uzņēmumos pašu kapitāla uzkrāšanos. Pētījuma rezultāti liecina, ka UIN nepiemērošana reinvestētajai peļņai veicinājusi likvīdo aktīvu apjoma pieaugumu uzņēmumu bilanci, kā arī mazinājusi uzņēmumu parāda īpatsvaru par aptuveni septiņiem procenta punktiem. Tas notika, neskatoties uz to, ka tajā laikā banku aizdevumi un procentu likmes kļuva arvien izdevīgākas (*Masso, Meriküll, Vahter, 2011.*).

Ekonomisti secina, ka likviditātes pieaugums un parāda īpatsvara samazinājums uzņēmumu bilanci pozitīvi ietekmēja arī uzņēmumu izdzīvošanu pasaules ekonomikas krīzes laikā, jo darbojās kā drošības spilvens. Turklāt pētījumā secināts, ka uzņēmumu nodokļu reforma kāpinājusi arī darba ražīgumu. Pie līdzīgiem secinājumiem nonāca arī, piemēram, 2005. gadā veiktais Somijas Centrālās bankas pētījums (*Funke, Strulik, 2006.*).

Secinājumi un priekšlikumi

1. Ņemot vērā 2017.gadā Latvijā ieplūdušo ārvalstu tiešo investīciju kāpumu, kā arī Latvijas un globālās ekonomikas uzlabošanās un to pavadošās ražošanas jaudu augstās noslodzes, kā arī jauno reinvestētās peļņas nodokļa regulējumu, autore secina, ka apstākļi kopumā ir labvēlīgi, lai sekmētu investīciju piesaisti Latvijā.
2. Ārvalstu tiešās investīcijas ir svarīgs nefinanšu investīciju (tehnoloģiskās iekārtas, pārējie pamatlīdzekļi) avots. Pateicoties ārvalstu tiešajām investīcijām uzņēmuma pašu kapitālā, iespējams veikt kapitālieguldījumus, kas paaugstina darba ražīgumu, neto apgrozījumu un uzlabo citus finanšu rādītājus.

Priekšlikumi:

1. Jāveicina ekonomikas un sociālā attīstība, koncentrējoties uz ilgtspējību un darbvieta izveidi, īpaši jauniešiem un sievietēm, kā arī jārisina neatbilstīgas migrācijas pamatcēloņi.
2. Jāvērš uzmanība uz sociālekonomiskajām nozarēm (piemēram, enerģētiku, ūdeni, transportu, IKT, vidi, sociālo infrastruktūru, cilvēkkapitālu) un jānovirza finansējums par labu mikro uzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Īpaša uzmanība jāveltī privātā sektora attīstībai.
3. Jāpalielina privātā sektora līdzdalība, novēršot šķēršļus investīcijām;

Izmantotā literatūra un avoti

1. Benkovskis, K. (2001). Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā. <https://www.bank.lv/komentari/403-publikacijas/averss-un-reverss/4566-arvalstu-tiesas-investicijas-latvija>, sk.17.01.2018.
2. Funke, M., Strulik, H. (2006). Taxation, Growth and Welfare: Dynamic Effects of Estonia's 2000 Income Tax Act. *Finnish Economic Papers*, vol. 19, no. 1, pp. 25–38. Retrieved 17.01.2018 from <https://ideas.repec.org/a/fep/journal/v19y2006i1p25-38.html>
3. Masso, J., Meriküll, J., Vahter, P., (2011). Gross Profit Taxation Versus Distributed Profit Taxation and Firm Performance: Effects of Estonia's Corporate Income Tax Reform. Retrieved 17.01.2018 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1793143
4. Republic of Estonia Tax and Customs Board (2018). Taxation of profits in Estonia. Retrieved 17.01.2018 from <https://www.emta.ee/eng/business-client/income-expenses-supply-profits/taxation-profits-estonia>
5. Vecgaile, L. (2017). Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā: vakar, šodien, rīt. <https://www.makroekonomika.lv/arvalstu-tiesas-investicijas-latvija-vakar-sodien-rit>, sk.17.01.2018.

Summary

A large number of multinational companies carry out their operations through foreign direct investment. The government of any country applies various foreign direct investment regulatory instruments. They can promote, may also limit foreign direct investment. Most often,

governments are concerned that the global nature of multinational companies will not allow them to take sufficient account of national interests of a particular country. In addition, the turnover or profit of many international companies exceeds even a relatively large amount of Gross Domestic Product. Along with the large economic potential of such companies, they also have an appropriate political influence.

In writing his work, the author put forward such aim proposed researching literature and internet resources on the subject and drawing conclusions and suggestions.

The author's hypothesis that in Latvia the level of foreign trade investment per capita is not comparatively high, knowing the EU average and the neighboring Estonia's score is confirmed.